

پرسی سلوک و کارنامہ های

محقق محمد نذیر محمدی

محقق محمد نذیر محمدی

ش ۱۳۹۹

پرسی سلوک و کارنامہ های مولانا محمد عطاء اللہ فیضانی

REVIEW OF THE CHARACTER ACHIEVEMENTS
OF
MAWLANA MUHAMMAD
ATTA-ULLAH FAIZANI

Researcher:
Mohammad Nazeer Mohammadi
2020

ISBN 978-9936-661-04-2

9789936661042

دولت جمهوری اسلامی افغانستان

اکادمی علوم

معاونیت بخش علوم اسلامی

مرکز عقیده و ثقافت

انستیوت عقیده و تصوف

بررسی سلوک و کارنامه‌های مولانا محمد عطاءالله فیضانی

۱۳۹۹ هـ. ش

نویسنده: محقق محمد نذیر محمدی

شناسنامه کتاب

نام کتاب:	بررسی سلوک و کارنامه‌های مولانا محمد عطاءالله فیضانی
نویسنده:	محقق محمد نذیر محمدی
ایدیتور و مهتمم:	محقق نورالله کوثر
ناشر:	ریاست اطلاعات و ارتباط عامه اکادمی علوم
سال چاپ:	۱۳۹۹ هـ. ش / ۲۰۲۰ م
محل چاپ:	الهام نبی زاده، کابل - افغانستان
تیراژ:	۵۰۰ نسخه
:ISBN	۹۷۸-۹۹۳۶-۶۶۱-۰۴-۲

حق طبع برای اکادمی علوم محفوظ است.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

صفحات	عناوین
.....أ	نظر استاد رهنما / محقق محمد منیر مروت
.....د	تقریظ / معاون سر محقق سید حبیب شاکر
.....و	تقریظ / محقق خواجه ذاکر صدیقی
.....۱	مقدمه / معاون محقق محمد نذیر محمدی

فصل اول

.....۱۱	مروری به گذشته موضوع
---------	----------------------

فصل دوم

.....۱۹	معرفی نامه مولانا محمد عطاءالله فیضانی (ح)
---------	--

.....۱۹	مبحث اول - تحلیل اوضاع سیاسی و اجتماعی عصر مولانا فیضانی (رح):
.....۲۰	مطلب اول - اوضاع سیاسی
.....۲۳	مطلب دوم - اوضاع اجتماعی
.....۲۴	مطلب سوم - اوضاع فرهنگی
.....۲۹	مبحث دوم - شناخت مولانا محمد عطاءالله فیضانی (رح):
.....۲۹	مطلب اول - میلاد و مولد
.....۲۹	مطلب دوم - خانواده و اقارب
.....۳۰	مطلب سوم - مراحل تحصیل، تدریس و استادان
.....۳۲	مطلب چهارم - تبحر در علوم
.....۳۲	مطلب پنجم - مهارت در لسان ها و دسترسی به حرفه ها
.....۳۳	مطلب ششم - ابعاد شخصیت
.....۳۴	مطلب هفتم - مبارزه
.....۳۶	مطلب هشتم - مراکز دعوتی
.....۳۷	مطلب نهم - گستره محیطی پخش افکار و نظریات

مطلب دهم- دست آوردها	۳۸
مطلب یازدهم- پیروان و رهروان	۳۹
مطلب دوازدهم- زندان و شهادت	۴۱
مبحث سوم- تحلیل دیدگاهها (در میزان عقل و منطق)	۴۲
مطلب اول- نظریات موافقین مولانا فیضانی (ع)	۴۲
۱- دکتر شمس الحق آریانفر	۴۳
۲- الحاج مولوی سخیداد فایز	۴۵
۳- نجم العرفاء استاد حیدری وجودی	۴۶
۴- جنرال غلام حیدر فضلیار پروانی	۴۸
۵- شهید دکتر محمد اياز نیازی	۵۰
۶- الحاج یار محمد سید خیلی	۵۱
مطلب دوم- نظریات مخالفین و دشمنان اسلام ناب محمدی در مولانا (ح)	۵۳
۱- غلام دستگیر پنجشیری	۵۴
۲- انجنیر کریم رادمل	۵۴
مطلب سوم- مناقشه نظریات موافق و مخالف	۵۵

فصل سوم

طرز فکر و سلوک مولانا فیضانی (رح)	۵۷
مبحث اول- طرز فکر مولانا فیضانی (رح)	۵۸
مطلب اول- طرز فکر مولانا فیضانی (رح) بطور عام	۵۸
۱- نظریات دینی	۵۸
۲- نظریات سیاسی	۶۵
۳- نظریات اقتصادی	۶۸
مطلب دوم- عقیده مولانا فیضانی (ع)	۷۵
مبحث دوم- سلوک مولانا فیضانی (ع)	۸۱

- مطلب اول- تعریف تصوف..... ۸۱
- مطلب دوم- مشروعیت و سیر تاریخی تصوف..... ۸۳
- مطلب سوم- سلوک چیست؟..... ۸۹
- مطلب چهارم- سلوک تصوفی مولانا فیضانی (رح)..... ۹۰
- مطلب پنجم- اصول و مبانی سلوک و طریقه قادریه مجددیه..... ۹۲

فصل چهارم

برنامه‌ها و ساحات فعالیت های مولانا فیضانی (رح)..... ۹۵

- مبحث اول- برنامه‌های سیاسی..... ۹۷
- مطلب اول- بیداری سیاسی عامه..... ۹۸
- ۱- از طریق منبر مسجد و حلقات درسی تفسیر و حدیث..... ۹۹
- ۲- از طریق چاپ و نشر مطالب سیاسی..... ۱۰۰
- ۳- از طریق نشر فراخوان به آدرس ملت..... ۱۰۲
- مطلب دوم- بسیج و بیداری مشایخ دینی و رهبران سیاسی..... ۱۰۶
- مطلب سوم- مناقشه با رهبران فکری مخالف..... ۱۰۷
- مطلب چهارم- مبارزهٔ رویاروی با استبداد و استعمار وقت از ورای منبر مسجد پل خشتی..... ۱۰۹
- مطلب پنجم- راه اندازی تظاهرات و اعتصابات..... ۱۱۳
- مطلب ششم- تنظیم همفکران و شاگردان..... ۱۱۴
- مبحث دوم- برنامه‌های فرهنگی مولانا فیضانی (رح)..... ۱۱۷
- مطلب اول- تأسیس کتابخانه..... ۱۱۸
- مطلب دوم- تألیف و نشر کتاب و رساله در عرصه‌های مختلف دینی و انسانی..... ۱۱۹
- مطلب سوم- چاپ و نشر وجیزه‌ها..... ۱۲۳
- مبحث سوم- برنامه‌های اجتماعی مولانا فیضانی (رح)..... ۱۲۵
- مطلب اول- ایجاد فرد سلیم، خانواده سلیم و جامعهٔ سلیم..... ۱۲۵
- مطلب دوم- رشد بنیة اقتصادی جامعه..... ۱۲۷

مطلب سوم- اتحاد و اتفاق میان مسلمانان.....	۱۳۰
مطلب چهارم- خدمت به خلق الله.....	۱۳۲
مبحث چهارم- برنامه‌های تعلیمی و تربیتی.....	۱۳۷
مبحث پنجم- برنامه‌های سلوکی و عملی.....	۱۴۱
مطلب اول- برنامه سلوکی.....	۱۴۲
۱- ذکر (ذکر الله متعال (ج)).....	۱۴۲
۲- فکر (تفکر در مخلوقات الله جل جلاله).....	۱۴۳
مطلب دوم- برنامه عملی- سلوکی مولانا فیضانی (رح).....	۱۵۴

فصل پنجم

تحلیل آثار مولانا فیضانی (رح).....	۱۵۹
مبحث اول- معرفی و تحلیل کتب و آثار معروف مولانا فیضانی (رح).....	۱۵۹
مطلب اول- ویژگی‌های عمومی.....	۱۶۸
مطلب دوم- ویژگی‌های خصوصی.....	۱۷۳
۱- تحلیل آثار مولانا فیضانی (رح) تنها از نظر عناوین.....	۱۷۳
۲- تحلیل محتوایی آثار مولانا فیضانی (رح) به طور عام (فهرست موضوعی).....	۱۷۴
۳- تحلیل برخی آثار مولانا فیضانی (رح) بطور خاص.....	۱۹۷
۴- تحلیل آثار مولانا فیضانی (رح) از نظر انواع زیبایی‌های ادبی.....	۲۰۳
نتیجه گیری بحث.....	۲۱۳
پیشنهادهات.....	۲۱۹
منابع و سرچشمه‌ها.....	۲۲۳
ضمایم.....	۲۲۹
معرفی اعلام.....	۲۶۲

نظر استاد رهنما

الحمد لله و الصلاة و السلام على رسول الله

اصولاً باور به الگوگیری و الگوپذیری یکی از شاخص‌های مهم سلوک در مسیر عبادت و عبودیت به شمار می‌رود. از این جهت خداوند^ج این موضوع را در چندین جای قرآن کریم به گونه فردی و جمعی عنوان نموده، ارشاد می‌فرماید: ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...﴾ (احزاب/۲۷). بهترین الگو برای شما در تمام زنده‌گی، شخص پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم است. ﴿قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ...﴾ (ممتحنه/۴). ابراهیم علیه السلام و یاران وی برای شما سرمشق خوبی در زمینه گرایش به یکتاپرستی می‌باشند. ﴿وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا...﴾ (بقره/۱۴۲). همان‌گونه (که قبله شما يك قبله میانه است) شما را نیز امت میانه ای قرار دادیم (که در حد اعتدال که میان افراط و تفریط هستید) تا گواه بر مردم باشید و پیامبر هم گواه بر شما.

در پرتو آیات فوق می‌توان دریافت که انسان در مسیر تکامل و رسیدن به آرمان‌های والای انسانی و ارزش‌های فطری چنانکه نیازمند اتباع کتاب و سنت است، ضرورت به اقتداء و الگو دارد تا با پیروی از الگوهای درست و سالم در طرق مستقیم بدون اعوجاج و انحراف بتواند به کمال مطلوب نایل آید.

مولانا فیضانی از شخصیت‌های سه بعدی این مرز و بوم است که در بُعد اخلاق، تصوف و عرفان اسلامی نمونه خوب و در بعد سیاست و اصلاح نظام سیاسی یک مصلح و دعوتگر خوب و در بعد فهم مسایل

دینی و اجتماعی، شخصیتی نظیر مولانا جلال‌الدین و علامه سید جمال الدین بوده و دارای پنجاه و دو اثر علمی می‌باشد و می‌تواند برای مردم مسلمان و به ویژه نسل جوان کشور قُدوهٔ خوبی باشد؛ زیرا همهٔ اقشار جامعه نمی‌توانند از دین، فهم عرفانی، سیاسی و اجتماعی داشته و به الگوهای نظری دست یابند؛ اما می‌توانند با تأسی به الگوهای عملی در مسیر تکامل گام بردارند.

با درک این موضوع محترم معاون محقق محمد نذیر محمدی رسالهٔ علمی-تحقیقی خود را تحت عنوان «بررسی سلوک و کارنامه‌های الداعی الی الله مولانا محمد عطاءالله فیضانی» اخذ نموده و اکنون تحقیق خود را در زمان معینهٔ آن مطابق به پلان دورنمایی انستیتوت ثقافت به پایهٔ اکمال رسانیده اند و در جهت اکمال این پروژه زحمات زیادی را متحمل شده اند که از نظرمن بهترین رساله در باب خودش می‌باشد.

این رساله با مقدمه‌یی آغاز یافته که در آن از ماهیت موضوع بحث صورت گرفته و معلومات عمومی راجع به موضوع ارایه نموده است. فصل اول به مروری به گذشته موضوع اختصاص یافته و در آن معلومات عمومی راجع به موضوع با توجه به ابعاد تاریخی آن مورد بررسی قرار گرفته و کارکردهای علمی و پژوهشی گذشته در این راستا بحث و از مبرمیت این رساله در آن تذکار یافته است.

در فصل دوم روی شناخت مولانا فیضانی بحث صورت گرفته و در فصل سوم به طرز فکر مولانا پرداخته و در پرتو ارشادات قرآن و سنت با توجه به بُعد عقیدتی و سلوکی آن به صورت مشروح تفحص صورت گرفته است.

فصل چهارم را به برنامه‌ها و ساحات فعالیت‌های مولانا فیضانی در فرم‌های تعلیمی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، سلوکی، گستره حوزه‌های نشر افکار و نظریات، مراکز دعوتی و اساتید، پیروان و تلامیذ آن اختصاص داده است. همچنان در پیوست به آن پیشنهادات مفیدی ارایه کرده و با آوردن فهرست مآخذ در اخیر رساله، به زیبایی آن افزوده شده است.

دانشمند محترم با رعایت شیوه‌های علمی- تحقیقی پذیرفته شده در مراجع علمی و اکادمیک و با بکارگیری میتودهای تشریحی، توضیحی و استقرائی، بحث خود را دنبال کرده و از مراجع و منابع معتمد و مؤثق علمی استفاده شایانی نموده است، که تلاش و زحمت موصوف را قابل تقدیر و تحسین می‌دانم.

بنابرآن به حیث استاد رهنما اثر متذکره را تأیید نموده، در حالیکه جهت ترفیع به رتبه علمی محقق کافی می‌دانم، چاپ آنرا مفید و ارزنده دانسته و پیشنهاد می‌دارم. همچنان برای مؤلف محترم از بارگاه الله بی‌نیاز اجر و پاداش فراوان آرزو نموده و در راستای خدمت‌گزاری در جهت رشد فرهنگ اسلامی توفیقات بیشتری را استدعا می‌دارم.

بااحترام

محقق محمد منیر مروت

تقریظ

«بررسی سلوک و کارنامه‌های مولانا محمد عطاء الله فیضانی»

نام اثری است که محترم معاون محقق محمد نذیر محمدی آنرا جمع‌آوری، تحلیل و تحقیق کرده است. هدف از این تحقیق برجسته ساختن کارنامه‌های یکی از شخصیت‌های مؤمن و مبارز کشور علامه محمد عطاء الله فیضانی است که در کشور عزیز ما افغانستان پیروان زیادی دارد و خط مشی این مبارز را تعقیب می‌نمایند، گمان می‌شود که توسط این تحقیق راه برای آنانی که خود را پیروان این عالم مبارز معرفی می‌نمایند روشن و روشن‌تر خواهد شد. راهیکه این مبارز ترسیم کرده است، راهی است مطابق شریعت غُرای اسلامی، اما متأسفانه، برای همیشه از راه مبارزین حقیقی در کشور ما انحراف صورت می‌گیرد، اشخاص مغرض برای اهداف مادی خویش از شعار مبارزین استفاده‌های نادرست می‌نمایند.

کاتب این تقریظ این اثر مفید را از اول تا آخر مطالعه نموده است و ملاحظات خویش را برای محترم محمدی صاحب شریک نمود، که مورد پسندش قرار گرفت. اثر مشتمل بر مقدمه، پنج فصل، نتیجه، پیشنهادات، فهرست منابع و ضمائم بوده، که مطالب عمده ذیل را به شیوه‌های علمی و تحقیقی به بحث گرفته است:

فصل اول در برگیرنده موضوعاتی است که خلیفه موضوع را روشن ساخته است، در فصل دوم نویسنده بیوگرافی فیضانی صاحب را بیان نموده است، فصل سوم بحث روی طرز فکر مولانا فیضانی در پرتو

ارشادات قرآن و سنت که شامل عقیده و سلوک وی می‌شود صورت گرفته است، فصل چهارم برنامه‌ها وساحات فعالیت‌های مولانا فیضانی که شامل برنامه‌های تعلیمی، تربیتی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و سلوکی است به تفصیل بیان و انگشت نشان شده است، فصل پنجم کتاب و آثار مولانا فیضانی را تحلیل نموده که شامل کتب و آثار معروف آنرا به بحث گرفته است، دیدگاه‌های مخالف و موافق مربوط به مولانا فیضانی مورد بحث نویسنده قرار گرفته است، در نتیجه گیری همه مطالب کتاب جمع بندی شده و پیشنهادات نویسنده به تعقیب نتیجه گیری مطرح گردیده است و در اخیر با ذکر منابعی که مؤلف از آن استفاده کرده اهمیت بحث را زیادتیر نموده است.

بنده به این دلیل اثر را علمی و تحقیقی می‌شمارم که از منابع معتبر به شیوه علمی و امانت‌داری استفاده صورت گرفته، نظریات محقق با نظریات شخصیت مورد بحث مزج گردیده و به اثر هذا کیفیت تحقیقی و علمی بخشیده است، به همین ملحوظ برای ترفیع مؤلف از رتبه علمی معاون محقق به رتبه علمی محقق بسنده شمرده می‌شود.

با احترام

معاون سرمحقق سید حبیب شاکر

تقریظ

اثر علمی- تحقیقی محترم معاون محقق محمد نذیر محمدی تحت عنوان (بررسی سلوک و کارنامه‌های مولانا محمد عطاءالله فیضانی) جهت ترفیع به رتبه علمی محقق که برای تقریظ به من سپرده شده بود، اثر ارزشمندیست که با اسلوب شیوا و اکادمیک پژوهنده محترم آنرا تکمیل نموده، بخش عظیمی از کارنامه‌های غنی و پر بار اسلامی علامه فیضانی که در بردارنده عرصه‌های مختلف روحی، روانی، اجتماعی، اخلاقی، تاریخی و سیاسی وی را در بر گرفته است.

اثر علمی- تحقیقی (بررسی سلوک و کارنامه‌های مولانا محمد عطاءالله فیضانی) در پنج فصل به نگارش در آمده که در فصل اول مروری به گذشته موضوع صورت گرفته و در فصل دوم ابتداءً نگاهی جامع به اوضاع و حالات روزگار مولانا نموده و سپس به معرفی مولانا از تولد تا شهادت مختصراً پرداخته شده است. در فصل سوم به شرح و بیان عقاید و سلوک علامه پرداخته، در فصل چهارم برنامه‌ها و فعالیت‌های علامه را به بحث و بررسی گرفته و ویژه‌گی‌های علامه

فیضانی را مشخص نموده که برای رفع بحران دنیای جدید چه تدابیر تعلیمی و تربیتی، فرهنگی، سیاسی، سلوکی و اجتماعی در نظر گرفته شود، در فصل پنجم آثار علامه را به تحلیل و بررسی گرفته که هر یک از آثار علامه چه رهنمودهایی برای مسلمانان دارد، تا در پرتو آن سعادت دارین نصیب مسلمانان گردد.

پژوهنده با نتیجه‌گیری از سرپای پروژه به تحقیق خود زیبایی خاصی بخشیده و در اخیر پیشنهادات چندی را ارایه نموده است.

حفظ بی‌طرفی و خودداری محقق از پیش داوری‌های هیجانی و احساساتی برخاسته از حُب و بغض شخصی خواننده را بر امانت‌داری و بی‌طرفی به اصل علمی- تحقیقی مطمئن می‌سازد.

آوردن شواهد گواهان از پیشکسوتان نهضت اسلامی نظیر قاضی محمد امین وقاد، جنرال غلام حیدر فضلیار پروانی، الحاج یارمحمد سید خیلی، مولوی سخی داد فایز و غیره، اصل دیگر است که وزن اثر را بیشتر می‌سازد.

با ذکر موارد فوق من این اثر را جامع و ارزشمند علمی و تحقیقی ارزیابی نموده آنرا برای ترفیع وی به رتبه علمی محقق

مناسب می‌دانم و چاپ عندالموقع آنرا پیشنهاد می‌نمایم. از بارگاه
صمد یکتا مؤفقیتهای هرچه بیشتر موصوف را در راه خدمت به
فرهنگیان و علماء کشور استدعا می‌نمایم.

با احترام

محقق خواجه ذاکر صدیقی

مقدمه

نحمده و نصلی علی رسولہ الکریم اما بعد!
قال الله تعالى: ﴿وَمِمَّنْ خَلَقْنَا أُمَّةً يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ﴾
(۱). و از میان کسانی که خلق نمودیم گروهی اند که به هدایت
رهنمایی و با آن فیصله و داوری مینمایند.

از جمله احسان‌های بزرگ خداوند متعال جلت عظمه اینست
که برای نجات و رهنمایی بندگان پس از آخرین پیامبران حضرت
محمد (ص) همیشه یک چند دهه بعد علماء و مبارزینی را در جهان
اسلام پیدا نموده که آنها در دوره حیات گهربار شان کمبودی‌های
جامعه اسلامی را به حیث انجام وجیبه امر به معروف و نهی از منکر
مطالعه و ضروریات آنرا تشخیص کرده و به منظور رفع کاستی‌ها و
بالآخره احیای مجدد ارزش‌های اسلامی طرح‌ها ریخته و تلاش‌هایی
در این خصوص به خرچ داده اند.

علماء و مبارزین بی‌شماری که در قرون اخیر، در دامن جهان
اسلام عرض وجود کرده اند، مانند؛ سید جمال‌الدین افغانی، امام
حسن‌البناء، سیدقطب، مولانا ابوالاعلی مودودی و... رحمت‌الله
علیهم اجمعین، از این قبیل می‌باشند.

یکی از این نخبگان، اندیشمند و مبارز قرن معاصر افغانستان
الداعی الی الله مولانا محمد عطاءالله فیضانی^(ح) است. مولانا^(ح)

محقق و سیاست‌مدار بزرگ، مُصلح دینی و اجتماعی و بیدارگر عصر خود می‌باشد.

مولانا قلب، مغز، استعداد، قدرت و فرصت خود را صرف مطالعهٔ اوضاع جوامع بشری مخصوصاً اسلامی و به خصوص افغانستان نموده، کمبودی‌ها و مشکلات موجوده را تشخیص، خطرات آینده را پیش‌بینی و دواى لازم آنرا تهیه و بعداز ترتیب، تقدیم مسلمانان و بشریت نموده است.

چنانچه هرگاه متوجه وضعیت ناهنجار اقتصادی جوامع اسلامی ناشی از بی‌خبری مسلمین و فعالیت‌های اقطاب مخالف اسلام و بشریت گردیده اند، در مورد جایگاه اقتصاد تحقیقات ارزشمندی انجام داده اند. عموماً در نظریاتش ارکان اصلی رشد اقتصادی را توأم با عوامل عدم رشد اقتصادی در جوامع پسمانده روشن ساخته و در زمینه طرح‌های سودمندی را در رسایل خویش ارایه نموده است.

هنگامیکه بی‌خبری مردم از دین و بی‌علاقه‌گی شان را در پیروی از اسلام مشاهده نموده و یکی از عوامل مهم آنرا در محرومیت زنان از سواد دینی تشخیص می‌کند؛ برای رفع این معضله در مورد اهمیت و حکم رفتن زنان به نمازهای پنج وقت و اشتراک شان در جمعه‌ها و اعیاد و سایر محافل دینی، از نظر اسلام تحقیقات همه جانبه انجام داده است و در این رابطه رساله‌یی را تحت عنوان (فتاوی ضروری عصری مطابق مذهب حنفی) تقدیم جامعه نموده است.

هرگاه بی‌توجهی علمای معاصرش را در حفاظت از دین و حراست از فرهنگ اسلامی و ادای مسؤولیت امر به معروف و نهی از منکر متوجه شده، برای بیداری آنها در چندین جای از جمله در رساله (وظیفه علمای و مشایخ در برابر دین چیست؟) مطالب ارزشمندی را نوشته و به دست نشر سپرده است.

همین‌گونه با دیدن برخورد های افراطی و تفریطی، در مورد سلوک و عرفان، تحقیقات سودمندی انجام داده و حقایق را از خرافات در رساله‌های (دلیل‌الذاکرین...)، (غوثیه) و غیره با نزاکت به سزایی از هم جدا نموده است.

بی‌تفاوتی‌های قوم به خصوص سرمایه‌داران و قدرت‌مندان را در برابر جامعه انگشت نشان کرده، و افزون بر عذاب‌های دردناک اخروی در روشنایی دلایل عقلی و نقلی از خطر قریب‌الوقوع تهاجم اتحاد جماهیر شوروی در رساله (جهان به تلسکوب قرآن) که تفصیل آن در لابلای صفحات آینده این رساله خواهد آمد، بیدار باش داده است.

هرگاه متوجه شده که مسلمانان در برابر ارایه نظریات فلسفی الحادی ماتریالیستی دچار شک و تردید در مورد عقاید اسلامی و حتی شکست در برابر آنها و بالاخره پذیرش عقاید و فرهنگ‌های بیرونی می‌گردند، شروع به تحقیق و تتبع نموده و برای مقابله با نظریات آنها و کشف پلان‌های شومی که در عقب پروپاگندهای شان وجود دارد، حقانیت عقاید اسلامی را همراه با دلایل بی‌شماری از دلایل فلسفی، عقلی، علمی و منطقی ارایه نموده و آنرا در بسیاری

از رسایلش منجمله رسالۀ (شش جام به تقویۀ ایمان) نوشته و تقدیم جوانان و شایقین اسلامیت کرده است.

هکذا بزرگترین خدمت مولانا تحقیق همه جانبه روی شناخت انسان از نظر قرآن و حدیث است. مولانا در پرتو آیات کریمه و احادیث شریف، منابع اصلی‌یی را که در صلاح و فساد انسان نقش اساسی دارد روشن ساخته و عوامل خلاف‌ورزی انسان را با راه‌های علاج و وسایل لازمۀ آن تحقیق و تهیه نموده است.

برنامۀ ساختار فرد سلیم نسبت به اختراعات مادی سایر مخترعین دنیا از آنجا خیلی‌ها برتر و والاتر است که از اختراعات مادی اکثراً بر ضد انسان‌ها نیز استفاده می‌شود، اما از انسان‌های سلیم جز در سعادت و آرامش بشریت در راه دیگری استفاده شده نمی‌تواند.

نکتۀ مهم‌تر اینکه تحقیق چنین برنامه‌یی، از جهتی دارای ارزش بیشتر است که جواب آنانی را که با استناد به عدم موجودیت افراد سالم و جوامع عملی اسلامی در عصر حاضر، ادعا می‌دارند که اسلام اگر در اول توانسته جامعۀ سالم بسازد، العیاذ باللہ فعلاً توانایی ساختن چنان جامعۀ را ندارد، را داده و مولانا صاحب فیضانی (رح) با طرح چنین برنامه‌یی که در مباحث بعدی معرفی خواهد شد، نظریات معاندین را کاملاً رد نموده است.

همچنان مسأله استخبارات که در از پا درآوردن شخصیت‌ها و نهضت‌های اسلامی و عقب گذاشتن ممالک پسمانده به خصوص کشورهای اسلامی نقش اساسی دارد، از اهم موضوعاتیست که

مولانا آنرا در رسایل خود تذکر داده و نقش آنرا از همه بیشتر در این مورد مؤثر دانسته است.

خلاصه اینکه مجموعه رسایل و کتاب‌های مولانا به حکم گنجینه علوم و معارف اسلامی در کلیه ابعاد زندگی و مسایل سیاسی، اخلاقی، اجتماعی، اقتصادی، روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، خودشناسی و خداشناسی و... به حیث نصاب تعلیمی و برنامه‌های درسی یک مدرسه انسان‌سازی است که فارغ‌التحصیلان آن ضروریات اولیه زندگی را در ظرف دو سال دانسته و سپس به حیث کادرهای سلیم علاوه از اینکه در هیچ جا و به هیچ کس، ضرری نمی‌رسانند بلکه به قدر توان و حتی بالاتر از آن در خدمت اجتماع خویش قرار می‌گیرند.

با این همه خوبی‌ها و مواصفات و آثار ارزشمند و طرح‌های نجات بخشی که این دانشمند بزرگ کشور دارد، درست مانند هزاران معدن سر به مهر طبیعی افغانستان که تا به حال دست نخورده باقی مانده، تحقیقی لازم از وی در هیچ اثری صورت نگرفته است.

اما برعکس همان‌طور که در هنگام حیات این علامه عالی مقام، برخوردهای نادرستی از طرف حُکام دولت وقت با وی صورت گرفت، بعد از شهادتش نیز روی ملحوظات سیاسی و...، گاهی اوقات از طرف برخی‌ها مورد بی‌مهری (بی‌انصافی) مطلق قرار می‌گیرد و گاهی هم از طرف معدود کسانی به آیینۀ افراط به او نگریسته می‌شود.

اگر بی‌مهری و کم‌توجهی مردم عادی جامعه را ناشی از عدم درک عمق پیام و ارزشمندی شخصیت و افکار ایشان بدانیم جای دارد؛ زیرا قرن‌هاست که ملت ما در اثر اهداف استعماری و استثمارری، از نعمت سواد و دانش به دور نگه داشته شده اند و تبلیغات بر بی‌اعتنایی به علم و انکشافات علمی از جانب عمال استعمار در اذهان توده‌ها ریخته شده است.

اما بی‌توجهی و بی‌نظری حُکام وقت نسبت به قشر علمای عامل و مبارز بالاخص در مقابل علامه فیضانی (رح) که فقط به خاطر حق‌گویی و حق‌طلبی شان توأم با ابراز نفرت در برابر مظالم و بیدادگری‌های حُکم‌داران زمان شان بوده است، به هیچ صورت قابل بخشش نیست. چه این ذوات شریف همیشه بی‌عدالتی و سایر خلاف‌ورزی‌های حُکام مُستبد و سکولار را با زبان و قلم مورد انتقاد قرار داده اند و بالمقابل از طرف آنها به انواع مشکلات آغاز از بی‌توجهی تا تحقیرها، توهین‌ها و حتی حبس‌های کوتاه مدت و دراز مدت و یا تبعید سردچار شده اند که نمونه بارز این قربانی‌ها سید جمال‌الدین افغانی در قرن ۱۹ و مولانا فیضانی در قرن ۲۰ می‌باشد.

عوامل متذکره در رابطه به عدم حق‌شناسی لازم از علماء و دانشمندان دین و سیاست در طول تاریخ، یکی از موجبات پسمانی مردم ما در عرصه‌های علم و دانش و سایر ترقیات مادی و معنوی به شمار می‌آید. فلهمذا لازم بود تا پروژه‌یی علمی - تحقیقی روی شخصیت، مبارزات و آثار سودمند مولانا صورت گیرد و علاوه بر آن

چون مولانا فیضانی (رح) در افغانستان و بسیاری کشور های دنیا پیروان و هواخواهان زیادی دارد که از خط مشی وی، در فعالیت‌های دینی، دعوتی، اقتصادی، سیاسی، و فرهنگی متابعت کرده و از افکار و اندیشه‌های مولانا استفاده می‌نمایند.

بناءً پروژه مذکور به من سپرده شد و آنرا به ترتیب ذیل تحریر نموده ام:

فصل اول این اثر که با نظر استاد رهنما، دو تقریظ و یک مقدمه آغاز شده، به مروری به گذشته موضوع اختصاص یافته است. در فصل دوم تحت عنوان معرفی‌نامه مولانا محمد عطاءالله فیضانی (رح) به بررسی اوضاع عصر مولانا و زندگی‌نامه وی پرداخته شده است.

(طرز فکر مولانا فیضانی^(ح)) موضوع سومین فصل این اثر را تشکیل داده که طی آن در مورد عقیده و سلوک وی تحقیق صورت گرفته است.

در فصل چهارم تحت عنوان (برنامه‌ها و ساحات فعالیت‌های مولانا فیضانی (رح)) طی شش مبحث به مجموع برنامه‌ها و طرح‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و... بحث گردیده است. و در فصل اخیر (پنجم) به موضوع بسیار مهم که عبارت از معرفی و تحلیل آثار ماندگار مولانا می‌باشد، به بررسی و تحلیل همه‌جانبه آنها پرداخته شده است.

امیدوارم با نوشتن این اثر راه‌های نجات دینی و دنیوی برای مردم ما روشن گردیده و طرز فکر، برنامه‌ها، مبارزات و آثار مولانا و

سایر علمای عامل و مبارز و مکتب‌دار اسلام، چراغی شود بر فراز راه کسانی که در صدد احیای دین و نجات مملکت هستند و همچنان برای انسان‌های موجود و آینده، مایهٔ جرأت و شجاعت به مبارزه در برابر استعمار خارجی و استبداد داخلی و حکومت‌های سکولار گردد.

تحقیق در این رساله بر بنیاد ارشادات قرآن کریم و احادیث رسول الله (ص) و آثار سابقه‌یی که در مورد موجود است آغاز و با استفاده از منابع زنده (شخصیت‌های در قید حیات) در پرتو نظریات شان نظیر مولوی سخی داد فایز، نجم‌العرفاء استاد حیدری وجودی، و... و از نظریات دانشمندانی که در کُتب مولانا بر صحت شخصیت و فکر مولانا تقاریض ارزشمندی داده اند، به شیوه‌های مروج اکادمیک تحلیلی، استقرایی نگارش یافته است. (*)

در این اثر سعی گردیده که تا حد ممکن بر زوایای ناشناختهٔ شخصیت مولانا روشنایی انداخته شود و هم مجموعه افکار، طرح‌ها، برنامه‌ها و سایر مسایل ارزشمندی که در آثار شان موجود است، با مشابهت‌های آن با اندیشه‌های سایر شخصیت‌های جهان اسلام بررسی گردد.

البته این نوشتار نه به مثابهٔ معرف همه جانبهٔ ابعاد شخصیت مولانا، بلکه تا جایی به سؤالات علاقه‌مندان پاسخگو خواهد بود.

* -نوت: استاد رهنما، تقریظ دهنده‌ها و برخی شخصیت‌های مشهوری که در حال حیات نظریات خویش را بعد از مصاحبه بشکل تحریری درین مورد به من تحویل داده اند را در اخیر کتاب یعنی فهرست اعلام معرفی نموده ام.

برای معرفی همه جانبه وی، لازم است تا منبع دانشمندان و محققین، تحقیقات بیشتری در زمینه انجام دهند تا باشد دین ایمانی و انسانی خود را در قبال این دانشمند مبارز و دعوتگر نستوه تا جایی انجام داده باشند؛ چنانچه دانشمند عزیز معاون سرمحقق میر محمد شریف پاکرای معاون اسبق اکادمی علوم افغانستان، در پاسخ نامه‌یی از وزارت معارف، در پیوند به شخصیت مولانا فیضانی نگاشته اند:

«محترما! مبتنی بر شواهد و مدارک، شهید مولانا عطاء الله «فیضانی»^(ح) شخصیت علمی والامقام، دارای تألیفات ارزشمند و متعدد و از مبارزان پیش کسوت طراز اول نهضت اسلامی و شخصیت مجاهد (آزادیخواه)، در خور افتخار تاریخ افغانستان می‌باشد. بناءً اکادمی علوم افغانستان در قدم اول تأسیس مکتب ابتدائی را منسوب به جناب شان مورد تأیید قرار داده و همچنین لازم می‌بیند که در آینده، لیسه و پوهنتونی نیز به همان نام، به صورت خصوصی یا رسمی بنیاد گذاشته شود»^(۱).

و هکذا ابودر پیرزاده غزنوی از مؤرخین معاصر کشور، ضرورت تحقیق در مورد شخصیت و مبارزات مولانا را گوشزد کرده، می‌نویسد:

«امیدوارم نویسندگان و محققان جوان به پاس قدردانی از مبارزان مسلمان کشور در باره‌ی مبارزات حق طلبانه‌ی فیضانی (رح)

۱- نظر معینیت محترم علوم اسلامی اکادمی علوم در پاسخ نامهٔ وزارت محترم معارف، ثبت: ۱۳۸۸/۳/۲۱/۱۱ هـ. ش، اکادمی علوم افغانستان.

و بزرگ‌مردانی نظیر او، که به خاطر اسلام عزیز جان شیرین شان را داوطلبانه فدا کردند، تحقیقات بیشتری را انجام دهند و مطالب جامع‌تر و کامل‌تری را به دوست‌داران تاریخ و فرهنگ میهن اسلامی مان عرضه نمایند، تا زندگینامه‌ی مبارزاتی این رزمندگان و رهروان راستین راه حق سرمشق و الگویی باشد برای نسل‌های آینده کشور» (۱).

در اخیر بر خود لازم می‌دانم، تا از همه استادان به خصوص معاون سرمحقق محمد منیر مروت، به حیث استاد رهنما و اساتید محترم هریک معاون سرمحقق سید حبیب شاکر، معاون سرمحقق خواجه ذاکر صدیقی، معاون سرمحقق فضل‌الرحیم محمود و سایر شخصیت‌های علمی و جهادی کشور، مانند؛ مولوی سخیداد فایز، جنرال غلام حیدر فضلیار پروانی، نجم‌العرفاء استاد حیدری وجودی، مرحوم یار محمد سید خیلی و... دوستان و عزیزانی که بنده را با اعطای تقاریض و ارسال خاطرات و شناخت‌های خود از مولانا صاحب فیضانی، در نوشتن این اثر یاری رسانیده اند، بخصوص از برادر ارجمندم محترم مصطفی محمدی ماستر رشته اقتصاد و نویسنده توانا صمیمانه تشکر نموده و از بارگاه خداوند لایزال برای شان اجر جزیل آرزو نمایم.

معاون محقق محمد نذیر محمدی

۱- غزنوی، پیرزاده، ابوذر، تاریخ سیاسی معاصر افغانستان...، ص ۲۷۶، ایران: تهران، نشر احسان، چاپ مهارت، سال ۱۳۸۹ ه.ش.